

Isidor Cònsul: una trajectòria verdagueriana

Llorenç Soldevila i Balart
(Universitat de Vic)

Crec recordar que allò que ens uní de manera indirecta en primera instància amb l'Isidor Cònsul va ser Verdaguer. Tot va venir de l'encàrrec que se'm féu des de l'*Anuari*, el 1986, de comentar el seu llibre *Jacint Verdaguer. Història, crítica i poesia (1986)*. Ho vaig fer, tal com ja he deixat escrit en un altre indret, amb molt poca sapiència i sent un pèl massa crític. Malgrat tot, anys després vam fer la coneixença personal després de rebre una trucada de l'Isidor convidant-me, generós, a participar com a professor en un dels cursos de «Lectures de batxillerat» que organitzava a l'Escola d'Estiu del Col·legi de Doctors i Llicenciats. Ja, aleshores, tenia un interès especial a difondre la validesa de l'obra de Verdaguer en l'àmbit de l'ensenyament secundari; així ho demostren dues aportacions seves en aquest sentit: una sobre comentaris de text i l'altra sobre el seu tema d'estudi prioritari aleshores, *Sant Francesc*.¹

A banda de professor, crític, investigador, editor... si una paraula d'entrada m'hagués de definir l'Isidor seria la de descriptor. Aquest terme té dues accepcions a l'entrada del diccionari normatiu. La primera, molt genèricament i breu, diu: «que descriu». Sí, l'Isidor, en tot el que feia i especialment quan exercia de mestre, descrivia, és a dir, feia de pont que donava accés als discents a un munt de conceptes i continguts que els ajudaven a formar-se. I era

1. «Verdaguer: comentari de textos a l'Escola d'Estiu». *Butlletí del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i Ciències de Catalunya*, núm. 90 (octubre de 1994), p. 9-10, i «Aquell estiu de 1895. Verdaguer i l'adreçador d'un calvari personal». *Butlletí del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i Ciències de Catalunya*, núm. 94 (tardor de 1995), p. 32-35.

també un gran descriptor desdoblant d'investigador quan es va posar a estudiar en profunditat la vida i l'obra de Verdaguer.

Molt possiblement la seva primera incursió a la divulgació de l'obra verdagueriana va ser l'antologia escolar *Facint Verdaguer. Antologia* (1986), que tindria una reedició i ampliació el 1997 en la mateixa col·lecció on aparegué, a Edicions de la Magrana, i seria seguida, uns quants anys més tard, per *Els bordons de l'arpa. Antologia* (2001), publicada ja en la col·lecció «Les Eines» de Proa. Si es compara la selecció de poemes i proses d'ambdues, de seguida es comprova la progressió que Cònsul féu entre els anys que les separen en la immersió al mar verdaguerià i com aguditzà el sentit didàctic i s'exigí en la tria final. Pensem que just entre 1986 i 2001, hi ha la dedicació a confegir la tesi doctoral dirigida pel doctor Joaquim Molas, «*Sant Francesc*» de *Facint Verdaguer: un llibre per a una vida* (Universitat de Barcelona, 1991), que deu anys després es convertí en un dels volums de l'*Obra completa* editada per Eumo: *Sant Francesc* (2001).

De fet, ara és el moment de remarcar que l'encontre entre Isidor Cònsul i Joaquim Molas, produït arran de la mort del professor Antoni Comas i de quedar-se el primer sense director de tesi, fou definitiva en el decantament de Cònsul als estudis verdaguerians. Era el 1982, Molas havia ocupat la càtedra de la Universitat de Barcelona i Cònsul li anà a demanar orientació per a una tesi tot just embastada: estudiar els alts i baixos que havia suscitat l'obra de Verdaguer entre les successives generacions i moviments literaris a Catalunya. L'encontre va ser decisiu per reorientar la tasca investigadora i per descobrir el mestratge de Molas que molts anys després lloava i reconeixia explícitament.²

De fet, els escrits verdaguerians més antics, redactats entre maig i juliol de 1984 a cavall de Sant Just Desvern i Cervera, són els aplegats al ja citat *Facint Verdaguer. Història, crítica i poesia*. A la introducció hi afirmava que el motor d'aquests estudis havia estat una sèrie de preguntes que Miquel Desclot es feia en el pròleg de l'edició de *Contes extraordinaris* (1981) de Verdaguer. Admetia, tanma-

2. Isidor CÒNSUL. «Mestre Molas. Tres apunts». A: *Cinc estacions. Un dietari*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1998, p. 148-152.

teix, que n'hi havia d'altres i acabava per afirmar «el convenciment més absolut i íntim que cal alçar la veu per reivindicar i recuperar Verdaguer, i retornar-lo, dignament, al lloc que li correspon en el marc de la literatura catalana contemporània.»³

La primera mostra de l'estudi que Cònsul començà sobre *Sant Francesc*, a partir de 1982, va veure la llum a la revista *Faig*, arran de la petició que li vaig fer de col·laborar en un número extraordinari en homenatge a Verdaguer, bo i commemorant el centenari de *Carnigó*.⁴ Tot i que abans ja havia presentat una ponència al I Col·loqui sobre Verdaguer celebrat el 1986 i que no va publicar-se fins dos anys després.⁵ El 1988, amb el guió *Verdaguer, 100 anys*, va fer una incursió divulgadora a les ones radiofòniques.

Els escrits de temàtica franciscana de la tesi tingueren un pes important a l'hora d'enfilar una altra aportació, *Perfils de Verdaguer* (2003),⁶ que es convertí en un primer assaig d'escriptura d'una projectada biografia de Verdaguer que va quedar inconclusa arran de la mort de Cònsul. Així diu, referint-se a l'estudi que ocupa la primera part de les dues que conté el volum: «El primer i més extens, “*Sum vermis*”. *Un perfil biogràfic i literari de Verdaguer*, conforma en la línia assenyalada pel títol un acostament a la biografia de l'escriptor i una visió de conjunt del seu corpus literari. En essència, és l'avançada d'un projecte més ambiciós que m'agradaria concretar algun dia: escriure una biografia, no diré definitiva però sí tan completa com em sigui possible...»⁷ A la segona part, hi recollia tres aportacions fetes a diferents col·loquis sobre Verdaguer, totes tres relacionades amb el seu estudi de *Sant Francesc*: la ja citada «Història, fonts i mutació del poema “Sant Francesc”»; «Nedar i guardar la roba. Una actitud política de

3. Isidor CÒNSUL. *ƶacint Verdaguer. Història, crítica i poesia*. Sant Boi del Llobregat: Edicions del Mall, 1986, p. 11.

4. «“Impressió de les llagues”. Cara i creu d'un poema verdaguerià». *Faig*, núm. 29 (novembre de 1987), p. 57-74.

5. «Història, fonts i mutació del poema “Sant Francesc”». *Actes del Col·loqui sobre Verdaguer, abril 1986*. Vic: Eumo i Ajuntament de Barcelona, 1988, p. 57-68.

6. Isidor CÒNSUL. *Perfils de Verdaguer*. Barcelona: Proa, 2003.

7. *Ibidem*, p. 15.

Verdaguer»,⁸ i «1895, tres llibres en dansa. “Flors del Calvari”, “Sant Francesc”, “En defensa pròpia”». ⁹ Totes publicades, prèviament, a les pàgines de diferents Anuaris Verdaguer, com també un estudi dedicat a la preocupació del poeta per l'edició de la seva obra: «260 duros als pobres d'Andalusia (notes sobre Verdaguer i els negocis editorials)». ¹⁰

Ja llegida la tesi i havent ingressat com a membre numerari de la Societat Verdaguer el 1991, l'altre gran i productiu moment verdaguerià de Cònsul gira a l'entorn de 2002, arran del centenari de la mort del poeta. Com a editor de Proa endegà l'edició de *Totes les obres* (gener de 2003–octubre de 2006) en quatre volums. Hi va posar molt d'entusiasme i hores, i a banda de col·laborar com a redactor d'introduccions d'algun dels volums i de — amb Joaquim Molas — coordinar-los i supervisar-los, va aconseguir la implicació entorn del projecte del bo i millor dels verdagueristes, tant dels lligats amb la Societat Verdaguer com d'altres pertanyents a diferents universitats catalanes. Ell tenia consciència, i així no es cansava de repetir-ho, que aquesta era una edició que havia de durar anys. Era, d'altra banda, un bon complement a l'edició crítica d'Eumo en la recerca de nous públics lectors de l'obra verdagueriana.

Del 2002, i també en aquesta línia divulgadora, és la proposta de dos llibres luxosos, de regal, ben editats, amb gravats i fotografies esplèndides: *Facint Verdaguer/Joan Maragall. Joc de miralls*.¹¹ Organitzats en tres seccions: Miralls del paisatge (Planes i muntanyes; arbres i flors i Barcelona), Miralls de la pàtria (Història i llegenda, danses i cançons i Catalunya avant) i Miralls de l'ànima (Vida i literatura; Poètica de vida i Vigila esperit, vigila), confrontaven poemes dels dos poetes amb una visió complementària i un eficaç ànim divulgador.

A la revista *Serra d'Or*, hi col·laborava amb articles de crítica des de 1979 i, a partir de 1983, hi encetà una col·laboració regular, acabant

8. *Anuari Verdaguer 1991*, p. 147–158.

9. *Anuari Verdaguer 1995–1996*, p. 75–87.

10. *Anuari Verdaguer*, núm. 14 (2006), p. 263–278.

11. Barcelona: ECSA, 2002.

per formar part oficialment del consell de redacció el 1994. De 1995 daten les seves primeres col·laboracions de tema verdaguerià. Les inicià, com no podia ser altrament, amb la temàtica franciscana: «“Sant Francesc” (1895), de Jacint Verdaguer, cent anys d’un poema»,¹² seguits d’altres dedicats al comentari d’aportacions d’altres verdaguerians.¹³ L’any 2002 serà un dels més prolífics en aquest vessant divulgador, tant a *Serra d’Or*¹⁴ com a *Catalan Writing*¹⁵ o a *Nexus*.¹⁶

Capítol a part mereix la seva dedicació, d’ençà de 1988, a parlar de la vida i l’obra de Verdaguer des de la tribuna de crític que tenia al diari *Avui*. De fet, el 1986 ja havia coordinat l’especial dedicat al centenari de la primera edició de *Canigó*. Inicià les col·laboracions de signe verdaguerià amb un article bel·ligerant a partir de la novel·la *El Mossèn*, d’Isabel-Clara Simó.¹⁷ Seguiren comentaris de tot signe sobre l’oportunitat de l’*Anuari Verdaguer*,¹⁸ sobre els criteris d’edició crítica,¹⁹ va-

12. *Serra d’Or*, núm. 430, octubre 1995, p. 40-43.

13. «Jacint Verdaguer. “Excursions i viatges (I, II, III)”». *Serra d’Or*, núm. 406 (octubre de 1996), p. 56; «Poesia i llegenda de Montserrat». *Serra d’Or*, núm. 463-464 (juliol-agost de 1998), p. 91-92.

14. «Verdaguer i Ernest Lluch». *Serra d’Or*, núm. 505 (gener de 2002), p. 47; «Jacoponi de Todi, boig de Déu i mirall de Verdaguer». *Serra d’Or*, núm. 506 (febrer de 2002), p. 24-26; «Imatges i paraules de Verdaguer». *Serra d’Or*, núm. 508 (abril de 2002), p. 42-54; «“Pàtria” de Jacint Verdaguer». *Serra d’Or*, núm. 516 (desembre de 2002), p. 117-119.

15. «The Translations of Verdaguer (an Aproach)». *Catalan Writing* [Barcelona], núm. 17-18 (novembre de 2002), p. 44.

16. «Bibliografia de Jacint Verdaguer». *Nexus*, núm. 29 (desembre 2002), p. 80-83; «Cinc anotacions dels “Dietaris” que no foren recollides en llibre». *Nexus*, núm. 29 (desembre 2002), p. 52-65.

17. «No apta per a verdaguerians». *Avui/Cultura*, 7 de febrer de 1988, p. VII.

18. «Verdaguer i cançó de l’enfadós». *Avui/Cultura*, 23 de desembre de 1989, p. VIII. (comentari de l’Anuari de 1988) i «Materials per a una biografia definitiva: “Anuari Verdaguer. Estudis Verdaguerians 4”». *Avui/Cultura*, 29 de juny de 1991, p. 4.

19. «Verdaguer: cara i creu». *Avui/Cultura*, 17 d’octubre de 1996, p. 8-9 (valoració positiva de l’estudi de Ricard Torrents i objeccions a certs criteris d’edició a les aportacions de Narcís Garolera); «Pàtries, debat i problemes d’edicions». *Avui/Cultura*, 24 d’octubre de 2002, p. 4-5; «Elogis als verdaguerians ofesos». *Avui/Cultura*, 21 de novembre de 2002, p. 9.

lorant algunes edicions crítiques,²⁰ o de divulgació²¹ i la collita de fruits editorials de l'Any Verdaguer.²²

Hem dit al començament que l'interès per l'obra de Verdaguer era viu el 1982, arran d'iniciar la tesi amb Antoni Comas. Tanmateix l'edició pòstuma d'*Ànima de bolero* (2009) dona prova que l'ànima verdagueriana li bategava de molt abans. Tancava el volum amb la secció «Del "Dietari" de Jacint Verdaguer»,²³ narrant l'aventura que va viure en descobrir en el fons documental de Valeri Serra Boldú, a la seva vila natal de Bellpuig d'Urgell, una còpia del dietari suposadament perdut de Verdaguer i en donava un tast «del cartipàs del meu somni», tot dient en la presentació del recull de contes: «Fins ara no m'havia decidit a publicar-ho, però he canviat de parer i aquí en teniu una breu mostra, la referida a Cervera.»²⁴ I així, poc abans de morir, segellava una doble fidelitat, la intel·lectual amb Verdaguer i la territorial amb la seva estimada Cervera, resultat ambdues de la coherent dedicació verdagueriana que se li havia despertat en els llunyans anys setanta.

20. «Pàtries, debat i problemes d'edicions». *Avui/Cultura*, 24 d'octubre de 2002, p. 4-5.

21. «Actualitat de Verdaguer». *Avui/Cultura*, 11 de juny de 1998, p. 14; «Un vigor excepcional». *Avui/Cultura*, 14 de febrer de 2002, p. 2; «Les ciutats de Verdaguer... Nova York». *Avui*, 23 d'abril de 2002, p. 13, i «Com i per què llegir... "Sant Francesc"». *Avui*, 23 d'abril de 2002, p. 13.

22. «Les edicions de l'Any Verdaguer». *Avui/Cultura*, 9 d'octubre de 2003, p. 4-5.

23. Isidor CÒNSUL. *Ànima de bolero*. Barcelona: Editorial Empúries, p. 131-141.

24. Isidor CÒNSUL. *Ibidem*, p. 133.